

Kárpátaljai főiskolai hallgatók kultúrafogyasztási szokásai gyermekkori extrakurrikuláris tevékenységeik tükrében

Kiss Julianna

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Debreceni Egyetem HTDI
cskissjulianna @gmail.com

Elméleti háttér

A magas- és tömegkultúra vonatkozásában a 21. századra minden eddiginél jobban a határok elmosódása jellemző. Bárány Tibor megkérdőjelezi a magas- és tömegkultúra elterjedt hierarchiáját, amely kijelenti, hogy a magaskultúra elit, feljebb való, míg a tömegkultúra az esztétikai értéket teljes mértékben nélkülözi. Arató László a két kultúrát az időhöz fűződő viszonya alapján különbözteti meg. De míg Arató (2000) a tömegkultúrát nagyobb területű, de rövidebb életű bútorokkal berendezett, míg a magaskultúrát kisebb területű, időtálló minőségi berendezéssel felszerelt szobához hasonlítja, Bárány Tibor az „egyszobaelmélet” mellett foglal állást, mondván, hogy tömegkulturális és magaskulturális művek között csak fokozati különbség van.

A zenei műveltség és a zenei ízlés gyökereit és társadalmi hatását kutatva a zenepedagógia megkerülhetetlen. A zenét oktató tanár feladata, hogy a diák számára az iskolai óra keretei közül „kiszabadítsa”, s megnyissa a zene örömének világát, az iskola hosszabb távú feladata pedig megmutatni a szórakoztató zene határán túli zene értékeit. Ezt jelentős mértékben megnehezíti, hogy míg a 90-es évek előtt az értékes zene, és tartós esztétikai értékként kevésbé definiálható zene közti különbség még evidencia volt (Gönczy, 2009), a ’90-es évek után bekövetkezett változások (gazdasági, társadalmi, ideológiai és kulturális) következtében a korábbi konszenzus megszűnőben van. A zenei műveltség meghatározására való törekvés napjaink tudományos fejlődésének köszönhető. A zenére vonatkozó műveltség fogalmát viszont a hazai zenepedagógia még nem definiálta. A műveltség összességében olyan hasznosítható készségek, képességek és ismeretek halmaza, amelyek az iskolán kívül értékesnek, hatékonynak és hasznosnak bizonyulnak a társadalomban. Iskola és műveltség egymásra hatása a műveltség megszerzésének szocializációs folyamata (Csapó, 2004). A zenei nevelést vizsgáló nemzetközi kutatások a 19–20. század fordulóján kezdődtek meg. A zene fogalmához a történelem során elsősorban az alkotói és előadói tevékenységformák társultak, korunk zeneoktatásában azonban egyre meghatározóbbá válik a zenei befogadás, az aktív zenehallgatás, egyszóval az értő és érző közönség nevelése. Reimer (1989) szerint a nevelési folyamatra vonatkozóan deklarált műveltségi összetevők elsődleges célja, hogy a

Kutatási kérdések, hipotézisek

Elemzésünkben az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

- Milyen kötelező iskolai tanórán kívüli művészeti tevékenységekben vettek részt a válaszadók gyermekkorukban?
- Mi jellemzi a válaszadók szabadidő-eltöltési szokásait?
- Van-e kapcsolat a gyermekkori kötelező iskolai tanórán kívüli művészeti tevékenységekben való részvétel és a kultúrafogyasztás között?
- Van-e kapcsolat a szabadidő magaskulturális helyszínen való eltöltésének preferálása és a művészeti tevékenység-végzés, valamint a szülők művészet-értékelése között?
- Van-e kapcsolat a szabadidő magaskulturális helyszínen való eltöltésének preferálása és a művészeti tevékenység-végzés, valamint a tárgyasult kulturális tőke között?

Módszerek

A vizsgálat saját készítésű kérdőív segítségével történt, digitális kitöltéssel. A kérdőív összesen 57 kérdést tartalmazott, célja a válaszadók kulturális szokásainak feltérképezése volt.

A gyermekkori iskolai kötelező tanórán kívüli művészeti tevékenységek három csoportját (zenei, vizuális és tánctevékenységek) térképeztük fel. A válaszadók szabadidős tevékenységeit két szempontból vizsgáltuk: milyen tevékenységeket végeznek, illetve milyen kulturális (magas kultúrához, és inkább a popkultúrához sorolható) rendezvényekre járnak a hallgatók. Külön kiemeltük a tevékenységek közül a művészetihez sorolhatóakat, ezen belül is azokat, amelyek tanulására lehetősége nyílhott a válaszadóknak gyermekkorukban.

Az anyagi tőke mellett a kulturális tőkét is megkíséreltük feltérképezni. Az adatok elemzésére statisztikai adatelemző programot használtunk, a leíró statisztikai mutatókat vizsgáltuk, kereszttábla elemzéseket végeztünk.

Eredmények

A gyermekkori extrakurrikuláris (iskolai kötelező tanórán kívüli) tevékenységek három csoportja közül a zenei foglalkozásokban minden megkérdezett érintett volt, utána a tánc következett 6 pozitív válasszal, a legkevésbé jellemző a vizuális művészetekkel való ismerkedés volt (3 fő). A minta teljes egésze érintett a kóruséneklésben. Az adott tevékenység iránti szimpátia és az elköteleződés kialakulásában fontos tényező, hogy tartósan történt-e az adott foglalkozás. Eredményeink alapján a legrövidebb esetben is 1 évig foglalkozott a megkérdezett az adott tevékenységgel, és az átlagok mind a négy zenei foglalkozástípus esetében meghaladják a négy évet. Mind a kóruséneklés, mind a hangszertanulás maximumértéke kiugró: a 9 illetve 12 év gyakorlatilag azt jelenti, hogy a válaszadó középiskolai tanulmányai végéig járt az adott foglalkozásokra. A vizuális- és tánctevékenységek kevésbé voltak jellemzők a mintára.

Megvizsgáltuk, milyen művészeti tevékenységekkel foglalkoznak jelenleg a válaszadók. A legnépszerűbbnek a fényképészet bizonyult, de 4-en járnak kórusfoglalkozásokra, 2-en rajzfoglalkozásokra szabadidejükben. Egyik válaszadó sem jár zenekarra, vagy táncra szabadidejében, hasonlóan nem jellemző a videózás/filmkészítés sem (érdekesség a zeneszerzés megjelenése a palettán). A tevékenység mellőzése mögött időhiány áll a válaszok alapján.

A magaskulturális tevékenységekhez soroltuk a hangverseny-, opera-, színház-, kiállítás-látogatást, az irodalmi rendezvények, táncelőadások látogatását, de a könyvtári jelenlétet és könyvesboltba járást is. A beszédcselekvési színterek nem képzeték vizsgálódásunk tárgyát. A válaszadók hatfokozatú skálán helyezték el a rendezvénylátogatásuk gyakoriságát, ahol 0=soha, 1=évente, 2=évente párszor, 3=havonta, 4=hetente, 5=hetente többször. Az alábbi táblázatban a rendezvényeket a látogatásuk gyakoriságának átlaga szerint rendeztük csökkenő sorrendbe.

Esemény/tevékenység	Esetszám	Minimu	Maximu	Átlag	Szórás
g					
könyvtár	8	2	4	2,75	0,707
könyvesbolt	8	1	4	2,38	0,916
színház	8	1	3	1,88	0,641
irodalmi rendezvény	8	0	3	1,63	0,916
kiállítás	8	1	3	1,50	0,756
fesztivál	8	0	2	1,38	0,916
könnyűzenei koncert	8	0	2	1,38	0,744
mozi	8	0	2	1,00	1,069
táncelőadás	8	0	1	0,38	0,518
hangverseny	9	0	1	0,11	0,333
opera	8	0	0	0,00	0,000
1. táblázat. Magas- és popkulturális tevékenységek látogatásának gyakorisága					

A maximum hetente látogatott könyvtáron és könyvesbolton kívül egyik hely átlagos látogatása sem magasabb, mint az „évente párszor”. A táblázatban kiemeltük a három könnyedebb rendezvénytípust, amelyek látogatása átlagosan inkább évente jellemző.

Feltételeztük, hogy a rendezvénylátogatást számos tényező befolyásolja (anyagi helyzet, szabadidő mennyisége, földrajzi korlátok, időbeosztás), így a látogatás gyakorisága önmagában nem feltétlenül fejezi ki az adott tevékenységgel való kapcsolatot. A válaszadók négyfokozatú skálán helyezték el az egyes tevékenységeket aszerint, mennyire kedvelik őket (1=nem szeretem, 2=nem mindig szeretem, 3=szeretem, 4=nagyon szeretem). A 2. táblázatban az attitűdskála átlagértékei alapján rendeztük sorba a különböző kulturális színtereket.

Esemény/tevékenység	Esetszám	Minimu	Maximum	Átlag	Szórás
színház	8	3	4	3,63	,518
könyvesbolt	8	3	4	3,50	,535
fesztivál	8	2	4	3,38	,744
könnyűzenei koncert	10	2	4	3,30	,675
mozi	9	1	4	3,11	1,167
könyvtár	8	2	4	2,88	,991
kiállítás	9	1	4	2,67	,866
irodalmi rendezvény	9	1	4	2,56	,882
táncelőadás	8	1	3	2,25	,886
hangverseny	8	1	3	2,13	,641
opera	9	1	3	1,78	,667
2.táblázat.Magas- és popkulturális tevékenységek kedvelése					

Az adatok kereszttábla elemzéséből az derült ki, hogy a szabadidő magaskulturális helyszínen való eltöltésének preferálása és a művészeti tevékenység-végzés, valamint a szülők művészet-értékelése között nincs szignifikáns összefüggés. Szintén nem mutatott szignifikanciát a szabadidő magaskulturális helyszínen való eltöltésének preferálása és a művészeti tevékenység-végzés, valamint a tárgyasult kulturális tőke változója.

A szabadidős tevékenységek több csoportját vizsgáltuk: az internettel kapcsolatos tevékenységeket, a sportot/mozgást/táncot, a művészeti tevékenységeket (ez esetben csak gyűjtőfogalomként, nem konkretizálva a tevékenység formáját), az olvasást, a ház körüli tevékenységeket (szobanövény-ápolás, állattartás, kertészkedés), az alkotói tevékenységet (barkácsolás, kézimunka, fotózás), az utazást, nyelvtanulást ás a jótékony céllal végzett tevékenységeket.

Tevékenység formája	pozitív választ adók
böngészés a neten	9
zenehallgatás	9
csetelés	8
TV-nézés	3
szakirodalom-olvasás	2
állattartás	2
fotózás	2
filmezés számítógépen	1
szépirodalom-olvasás	1
szórakoztató irodalom-olvasás	1
kertészkedés	1
szobanövény	1
nyelvtanulás	1
3. táblázat. Naponta végzett szabadidős tevékenységek gyakorisága	

A hetente többször végzett tevékenységek sora már

tanulók zenei élményeit gazdagítsa, azok színvonalát növelje (Reimer, 1989).

A szabadidő-kutatások oldaláról megközelítve a zenehallgatás és –fogyasztás kérdését Hunyadi (2005) kutatásai adnak számunkra támpontokat: a szerző szerint a zene világa két meghatározó részre látszik szakadni, hagyományos (olvasás, színházba, hangversenyre járás), illetve modern szabadidő-orientációt („könnyen” fogyasztható médiatermékek, internet, mozik világa, könnyűzenei koncertek) különböztet meg.

Antalóczy, Füstös és Hankiss (2010) szerint a könnyűzene és a komolyzene a kulturális tevékenységek ellentétes pólusain helyezkednek el, a komolyzenei koncertek látogatása a magas-kulturális tevékenységekhez köthető. Elemzésükben a minta opera- és a hangverseny-látogató 10%-át legerőteljesebben az iskolai végzettség és az életkor különítette el a többitől, a nem és a lakhely típusa nem játszott kiemelkedően fontos szerepet. A zenei műfajok kedveltségét vizsgálta ugyanennek a mintának az adatait elemezve Benedek 2010-ben, és budapesti mintában, más zenei műfajokhoz viszonyítva a komolyzene alacsony népszerűségét mutatta ki. Bocsi, Karasszon és Pusztai (2012) majdnem ezer, határmenti térségben élő, végzés előtt álló nappali tagozatos hallgatót érintő 2005-ös kutatása szintén a fiatal korosztályok nagyobb zenei aktivitását rögzítette, amely a zenei események látogatásában, a hangszeres zenélési gyakoriságában, valamint a zenei tőke tárgyasult formáiban mutatkozott meg. A korábbi témában végzett kutatásokkal egybehangzóan a zenével kapcsolatos tevékenységi formákra a legerősebb hatást itt is a szülők iskolai végzettség gyakorolta. Az eredmények elemzése a tömegkultúrához sorolható zenei műfajok és a komolyzene fogyasztása közötti jelentős távolságot erősítette meg, s rámutatott, hogy a hallgatók zenei tőkéjét nemcsak a szülők iskolázottságában megmutatkozó kulturális tőkéje, hanem bizonyos értékrend előnyben részesítése is meghatározóan befolyásolja: a tradicionális értékorientáció kifejezetten növeli, a materiális pedig csökkenti a zenei tőke felhalmozását.

Pilotkutatásunknak a kérdőív kipróbálása, a hiányosságok felfedezése, a statisztikai adatelemző-programmal való kompatibilitás kiderítése volt a cél. A mintavétel módszere nem valószínűségi volt. Elemzésünkbe 10, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán tanulmányát folytató hallgatót vontunk be.

nagyobb szórást mutat. A megkérdezettek kevesebb, mint fele hetente gondolza szobanövényeit, fotóz, sportol (4 fő) és nyelvet tanul (3 fő). A hetente jellemző szabadidő-eltöltés skáláján első helyre került a művészeti tevékenység és a séta (5 válaszadó), 3 fő olvas szépirodalmat minden héten. A soha nem végzett szabadidő-eltöltési formák között a számítógépes játék kapta a legtöbb pozitív választ.

Tevékenység formája	pozitív választ adók
számítógépes játék	6
hangszeres játék	4
barkácsolás	3
TV-nézés	2
kézimunka	2
művészeti tevékenység	1
kertészkedés	1
állatrtás	1
szobanövény	1
turisztika	1
tánc	1
4. táblázat. Sohasem végzett szabadidős tevékenységek gyakorisága	

Összegzés

Az adatok elemzéséből kiderült, hogy minden válaszadó vett részt zenei művészeti tevékenységben korábban, a többség táncolt, a vizuális művészetekben való részvétel nem jellemezte a mintát.

A válaszadók szabadidő-eltöltési szokásairól elmondható, hogy hatan jelenleg is végeznek valamilyen művészeti tevékenységet (leggyakoribbnak a fényképészet és a kóruséneklés bizonyult). A leglátogatottabb és legkedveltebb magaskulturális helyszínek közé a színház és a könyvesbolt került, a legkevésbé kedvelt és látogatott a hangverseny és az opera.

Nem tudtuk megvizsgálni, van-e kapcsolat a gyermekkori kötelező iskolai tanórán kívüli művészeti tevékenységekben való részvétel és a kultúrafogyasztás között, mert minden megkérdezett végzett korábban művészeti tevékenységet. Ennek feltárása további kutatásunk tárgyát képezi. A megkérdezettek körét folyamatosan bővítjük, és olyan kontrollcsoport kiválasztását célozzuk meg, akik nem tanultak gyermekkorukban zenét.

Pilot-kutatásunk mintájának elemzése nem mutatott szignifikáns összefüggést a szabadidő magaskulturális helyszínen való eltöltésének preferálása és a művészeti tevékenység-végzés, valamint a szülők művészet-értékelése között, illetve a tárgyasult kulturális tőke között.

Irodalom

Antalóczy T., Füstös L., Hankiss E. (2010): Jelentés a magyar kultúra állapotáról. Magyarország kulturális térképe – Ördögháromszög, ördögkerék. MTA PTI - MTA SZKI

Arató, L. (2000). Dialógus a szakadéokban. Beszélő, 2000/7 – 8.

Bárány, T. Az előszobaelméletről és a tömegkultúra "funkcionális megkülönböztetéséről". in. Fenyő D. György (szerk.): A szöveg vonzásában. Dűlő, 2017, 34-39.

Bocsi, V., Karasszon, D., Pusztai, G. (2012): Zeneértő hallgatók a felsőoktatásban, MEDIÁRIUM 6: (1-2) pp. 33-50.

Csapó, B. (2002a, szerk.): Az iskolai műveltség. Osiris Kiadó, Budapest.

Csapó, B. (2004): Tudás és iskola. Műszaki Kiadó, Budapest.

Gönczy, L. (2009): Kodály-koncepció: A megértés és alkalmazás nehézségei Magyarországon. In *Magyar Pedagógia* 109. 2. sz. 169-185.

Hausmann, A. (2011): Ízlés vagy sodródás? Összefüggések a romániai magyar középiskolások zenei ízlése, zenével kapcsolatos magatartása és értékrendje, kulturális fogyasztása között: doktori (PhD) értekezés / Debrecen : DE, 2011.

Reimer, B. (1989): A philosophy of music education. Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.